

“Т.Г. Шевченко в Нижньому Новгороді. Вересень. 1857”

Мій Учитель

(оповідання за спогадами
Катерини Піунової)

За вікном сутеніло, темні силуети дерев із білими шапками снігу чітко вирізнялися на тлі сірого зимового неба. Сальна свічка обгоріла і почала чадіти, а на вицвілих шпалерах моєї маленької кімнати тремтіли розмиті тіні.

— А хіба ж я бараню хадити да мене, хоть і не гаділось Вам так уча... учацати? Бараню на себе дівитись, розговаривать... ні, розговарювати і... баляси тачіти?..

Я стомлено зітхнула, відкладаючи черговий аркуш сценарію на край столу. Вже починала боліти голова від безлічі незнайомих слів. А Михайло Семенович ще й казав: “Та заспокойтесь Ви, Катюшо, все у Вас вийде! Малоросійська — та ж російська, лише з певними відмінностями...” От тобі й невеликі.

Зібравши всі аркуші сценарію до купи, я сховала їх до шухляди й дмухнула на свічку. Тоненька довга цівка диму, закручуючись у спіраль, повільно розчинялася в повітрі. Ніщо більше не стримувало сутінки, й вони миттєво заповнили мою кімнату, залишивши тільки невизначні обриси меблів і сірий чотирикутний вікна з чорними прожилками гілок. Нижня половина шибки була розмальована фантастичними візерунками морозу, й при розвиненій уяві там можна було побачити і прекрасні квіти, і розлогі дерева, і величні палаци, і зграї ширококрилих птахів... А якщо сюди прималювати рисочку, — я провела нігтем по склу — вийде чоловічий профіль. Ще й з вусами та бородою...

Голосне дзеленчання раптово перервало мій політ фантазії. Я поспіхом запалила свічку — чари зимової ночі одразу розчинились у яскравому палахкотінні вогника — і побігла відчиняти двері, гадаючи, хто перший повернувся додому: тато чи мати з дітьми.

Вихор дрібних сніжинок увірвався крізь відчинені двері, в обличчя дмухнуло морозною свіжістю. Батько зайшов до передпокою, струшуючи пальто і тупаючи чобітьми, обліпленими снігом до самих халяв. На порозі стояв ще якийсь чоловік.

— Ну що, Катерино Борисівно, вже вивчила роль? — напівжартома спитав батько. — Дивись, якого я тобі вчителя привів.

Слідом за батьком до хати ввійшов широкоплечий невисокий чоловік у теплому кожусі. Знявши смуше-

ву шапку, він струсив із неї сніг, потім провів рукою по вусах та бороді, які теж були припорошені білим мливом.

Я все ще стояла, не вірячи в своє щастя. Невже саме він буде моїм учителем?

— Катерино! — суворий голос батька привів мене до тями. — Ти чому з гостем не вітаєшся? Ти диви, і де ж усе виховання поділося? Стоїть собі і мовчить...

— Та то пусте, Борисе Семеновичу, — відмахнувся наш гість, ласкаво усміхаючись. — Ми з Катериною вже переморгнулися. Так, Катю?

— Так, Тарасе Григоровичу, — червоніючи, нарешті подала голос я.

— От і добре, — Шевченко скинув свій важкий кожух і залишився в елегантному модному костюмі.

— Ви проходите, проходите, — заметушився батько, запрошуючи гостя до зали, невеликої, скромно умебльованої кімнати. — Нам би зараз почаювати, але матінка наша Феона Іванівна пішла до церкви з усіма дітьми.

— То й нічого! — бадьоро відказав Шевченко. — За те ніхто нам не заважатиме. Будемо вчитися, і чаю не треба!

— Ой, зараз я принесу сценарій, — похопилася я, але Тарас Григорович простягнув мені невелику книжечку в твердій палітурці:

— Тримайте, Катю, це “Москаль-чарівник”.

— Дякую, Тарасе Григоровичу, тоді я побіжу візьму свічку і...

— А свічку я теж приніс, — весело мовив поет, дістаючи з кишені довгастий згорток. Так що можете нікуди не бігти, краще давайте почнемо наш урок.

— Так Ви все продумали, — сміючись погодилася я. — Тільки не сідайте на той стілець, він дуже скрипить.

— То під Вами він скрипить, — зауважив Шевченко, запалюючи свічку, — а піді мною він заспіває. Ну що, почнемо спочатку?

— Добре, — я відкрила книгу і погортала передмову. — Тільки ... Ви не смійтеся наді мною, добре?

— Чому я повинен сміятися? — спантеличено запитав Шевченко.

— У мене така вимова... Та й слова не всі розумію, — я затнулася і зашарілася, але Тарас Григорович лише махнув рукою:

— То нічого, Катю, знання здобуваються працею і досвідом. Чули б Ви, як я колись російською розмовляв. Усі друзі сміялися. Але бачте, життя навчило...

Так при тьмяному світлі свічки почався перший урок української мови Тараса Шевченка для мене,

Катерини Піунової, артистки драматичного театру в Нижньому Новгороді. Шевченко читав слова Тетяни, а я їх старанно повторювала. Він був надзвичайно терплячим і лагідним учителем.

— *Читайте ж тепер свою роль, люба моя Тетясю, врахувавши всі мої попередні зауваження*, — ласкаво промовив поет, пильно вдивляючись у мене.

— *Ви-бо, паничу, не пустуйте, сидіть смирно*, — старанно читала я свою роль, — *а я ж Вам хіба бороню ходити до мене... на себе дивитись... лучче якби ви заспівали*.

— *А дійсно, чого б не заспівати*, — раптом промовив Тарас Григорович, — *ця п'єса просто насичена народними піснями. Особливо мені подобається пісня, яку спочатку співає Тетяна*.

І Тарас заспівав своїм чудовим задушевним голо-сом: "Ой не відтіть вітер віє, відкіль мені треба, / Виглядаю миленького з-під чужого неба.../ Нехай нашу любов згада, наше миловання; / Нехай має в чужій землі добре проживання".

— *Тарасе Григоровичу! З Вами я виконаю роль Тетяни якнайкраще! От побачите!*

— *Я впевнений у цьому*. — голос Тараса раптом затремтів. — *Серденько, Катрусю. А чи знаєш, що українська мова робить людину кращою. Коли ти заговорила моєю рідною мовою, я на тебе подивився по-іншому. Ти відразу стала мені і дорожчою, і ближчою*.

Його слова розхвилювали мене, і я не знала, що відповісти, тільки відчувала, що мені дуже цікаво з цією людиною й переді мною простилається новий незнаний світ.

— *Ну що ж, на сьогодні досить*, — Тарас Григорович відкинувся на стільці, згорнувши книгу. — *Я б сказав, що з тебе вийде чудова українка — особливості вимови схоплюєш просто на льоту. Думаю, закінчимо з цим ще до кінця місяця. Звісно, треба працювати, працювати і ще раз...*

— *Тарасе Григоровичу! Чи це Ви?!*

В дверях зали стояла моя матінка, з-за її широкої спідниці виглядали діти, мої молодші брати і сестри.

— *Це точно я, Феоно Іванівно*, — сміючись, підтвердив Тарас. — *За дорученням Михайла Семеновича Щепкіна, дочку Вашу навчаю малоросійській мові, щоб успішно виступила на сцені. А як проживають Ваші діточки?*

— *Ох, та все якось так. У церкві не всі поводитися чемно... До того ж Дмитрик кашляє, у Сергійка нежить, Надійка спідницю розірвала...* — мати стомлено присіла на стілець, турботливо підставлений Шевченком. Дітвора скупчилась біля матері, розглядаючи незнайомого гостя.

— *За одного, і то весь час хвилюєшся, чи не трапилось йому що. А коли їх дванадцятьо...* — мати лише зітхнула.

— *Вам медаль треба*, — абсолютно серйозно сказав Тарас, — *за заслуги перед вітчизною*.

— *Ой, які там заслуги*, — відмахнулася матінка. — *Іване, Федоре, Павле! Ходіть-но сюди, познайомтеся з нашим гостем Тарасом Григоровичем. І менших із собою приведіть. Діти чемно підійшли привітати гостя, але*

вже через хвилину від їхньої стриманості не було й сліду, — кожен хотів щось йому розповісти, перебиваючи один одного. Тарас був щасливий серед цього гармидеру, то розповідав щось цікаве, то затівав якусь гру. Дітлахи юрмилися навколо нього, сміялися, тягли кожен у свій бік, а маленький Павло обхопив за шию і не хотів відпускати. Насамкінець Тарас розу-чив з ними кумедну пісеньку, яка закінчувалася при-співом "ах, чебекири-чок-чебери," і вони всі дружно її заспівали. Пізніше, коли б Тарас Григорович не при-ходив до нас, вони бігли до нього і кричали: "Наш чеберик прийшов!" Та ось мати покликкала дітей у ди-тячу і Тарас почав збиратися додому:

— *Що ж, до завтра, Тетясю*, — він натягав кожу-ха. Я кинулась йому допомагати.

— *Не треба, не турбуйтеся, серденько, Тарас — не дитина, вже давно сам вдягається*, — сказав, усміхаю-чись. Завдання Вам буде таке: прочитайте п'єсу до третьої з'яви так, як я навчав, вимовляючи слова м'я-ко. Українська мова дзюркотлива, як джерельна вода.

— *Добре*, — кивнула я. — *Тільки ж приходьте обо-в'язково, Тарасе Григоровичу. Ми з матінкою пиріжків напечемо*.

— *Коли так, то не запізнюсь*, — відповів наш гість і вийшов із хати.

Виглядаючи в прочинені двері, я проводжала по-глядом кремезну постать у кожусі, аж доки та не загу-билась у сніговій імлі.

— *Катю, зачини-но двері!* — гримнула мати з ди-тячої, — *холод іде, палити і так нічим!*

Повернувшись до своєї кімнати, я знову засіла за сценарій. Українські слова все ще не хотіли гармоній-но складатися в речення, але моє ставлення до них зовсім змінилося. Було таке враження, ніби раніше я розглядала полотно і бачила лише окремі хаотичні мазки, а потім придивилася — і виявилось, що вони складають напрочуд гарну картину. Непомітно для себе я почала наспівувати пісню Тетяни, гортаючи сценарій:

— **Ой не відтіть вітер віє, відкіль мені треба,
Виглядаю миленького з-під чужого неба.
Скажіть зірки, скажіть ясні, де він проживає?
Серце хоче вість подати, та куди не знає...**

Я не затнулась ні на одному слові! Мова лилась, як джерельна вода. Тепер я справді вірила в те, що зможу втілити на сцені роль Тетяни, жінки мудрої і веселої вдачі.

А за вікном все падав і падав сніг... ■

Пушкар Олеся

*вихованка гуртка "Літературна творчість"
Комунального закладу "Харківський центр
дослідницько-експериментальної
діяльності "Будинок учителя"
Харківської обласної ради",
учениця 11 класу Малоданилівського ліцею
Дергачівської районної ради Харківської області*